

حقوق بین الملل بشر دوستانه در برابر چالش‌های مخاصمات مسلحانه عصر حاضر

چاپ دوم

دکتر فریده شایگان

عضو هیأت علمی پردیس بین‌المللی

کیش دانشگاه تهران

دکتر جمشید ممتاز

استاد دانشگاه تهران

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی

ICRC

تهران - ۱۳۹۷

فهرست تفصیلی مطالب

سخن ناشر

فهرست علائم اختصاری

مقدمه

بخش اول: ضرورت مشخص کردن ماهیت حقوقی و حدود برخی از قواعد حقوق

بین الملل بشردوستانه

فصل اول: قواعد ناظر بر حمایت از غیرنظامیان در برابر خودسری متخاصمان

گفتار اول: حمایت از غیر نظامیان در مخاصمات مسلحانه بین المللی

۱. توصیف مخاصمات مسلحانه بین المللی

۱-۱. مسأله قانونی بودن مداخله دولت های ثالث در مخاصمه مسلحانه غیر

بین المللی

۱-۲. معیارهای توصیف مخاصمه مسلحانه بین المللی شده

الف) معیار کنترل مؤثر

ب) معیار کنترل کلی

۲. حمایت عرضه شده به موجب حقوق بین الملل بشردوستانه

۲-۱. تعریف شخص مورد حمایت

الف) معیار تابعیت

ب) معیار وفاداری

۲-۲. رفتار با شخص مورد حمایت

الف) حمایت از کودکان

ب) حمایت از زنان

ج) عملیات کمک‌رسانی

ایجاد مزاحمت برای کمک‌رسانی و حمله به کاروان‌های بشردوستانه

در مزیقه قرار دادن جمعیت غیرنظامی از طریق محاصره دریایی

د) اشخاص بازداشت‌شده

گفتار دوم: حمایت از غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی

۱. توصیف مخاصمه مسلحانه غیر بین‌المللی

۱-۱. وضعیت‌های خشونت باری که مخاصمه مسلحانه توصیف نمی‌شوند

الف) تنش‌های داخلی

ب) جنگ علیه تروریسم

۱-۲. وضعیت‌های خشونت باری که مخاصمه مسلحانه غیر بین‌المللی توصیف

می‌شوند

الف) معیارهای پروتکل دوم الحاقی

تسلط شورشیان بر بخشی از سرزمین

توانایی شورشیان به اجرای پروتکل

ب) معیارهای دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق

مخاصمه مسلحانه میان دو یا چند گروه مسلح

مخاصمه مسلحانه طولانی

۲. حمایت از غیر نظامیانی که به طور مستقیم در مخاصمات شرکت ندارند

۲-۱. تعریف غیر نظامیانی که به طور مستقیم در مخاصمات شرکت ندارند

الف) معیار عمل انجام شده به وسیله فرد غیرنظامی

ب) معیار تعلق فرد غیرنظامی به یک گروه مسلح

۲-۲. قواعد ناظر بر حمایت از غیر نظامیانی که به طور مستقیم در مخاصمات شرکت

ندارند

الف) ضمانت‌های اساسی

ب) ضمانت‌های عرضه شده به اشخاص محروم شده از آزادی

فصل دوم: قواعد مربوط به حمایت از غیرنظامیان در برابر عملیات نظامی

گفتار اول: مصونیت غیرنظامیان در برابر حمله و آثار مخاصمات

۱. مصونیت غیرنظامیان در برابر حمله

۱-۱. استثنای ادعایی ضرورت نظامی

۱-۲. استثنای اعمال تلافی جویانه مسلحانه

۲. حمایت از غیرنظامیان در برابر آثار مخاصمات

۲-۱. قاعده تناسب

۲-۲. قاعده احتیاط

گفتار دوم: ممنوعیت استفاده از برخی سلاح‌ها

۱. سلاح‌هایی که مشمول منع خاص نیستند

۱-۱. اصول اساسی ناظر بر ممنوعیت یا محدودیت استفاده از سلاح‌ها در حمایت از

غیرنظامیان

الف) اصل تفکیک: محک عمده

ب) اصول انسانیت و ندای وجدان عمومی

۱-۲. مسأله قانونی بودن استفاده از سلاح‌های فسفری و هسته‌ای

الف) سلاح‌های فسفری (استفاده از فسفر سفید)

سلاح‌های فسفری به عنوان سلاح آتش‌زا

سلاح‌های فسفری به عنوان سلاح شیمیایی

ب) سلاح‌های هسته‌ای

حقوق بین‌الملل بشردوستانه و غیرقانونی بودن استفاده از سلاح‌های هسته‌ای

استثنا ناپذیری حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۲. سلاح‌های مشمول منع خاص: سلاح‌های خوشه‌ای

۲-۱. مهم‌ترین سلاح‌های ممنوعه

۲-۲. حقوق بین‌الملل بشردوستانه در برابر چالش سلاح‌های خوشه‌ای

الف) روند شکل‌گیری کنوانسیون سلاح‌های خوشه‌ای

پیشینه استفاده از سلاح‌های خوشه‌ای
تصویب کنوانسیون سلاح‌های خوشه‌ای
ب) بررسی کنوانسیون سلاح‌های خوشه‌ای
تعهدات دولت‌های عضو و دامنه ممنوعیت سلاح‌های خوشه‌ای
تعریف سلاح‌های خوشه‌ای
قربانیان سلاح‌های خوشه‌ای و حمایت از آنها
تضمین اجرای کنوانسیون

بخش دوم: ضرورت اصلاح نهادهای مربوط به تضمین اجرای حقوق بین‌الملل بشردوستانه

فصل اول: احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه

گفتار اول: تعهد متخاصمان به احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۱. احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

۱-۱. نقش دولت‌های حامی

۱-۲. نقش کمیسیون بین‌المللی حقیقت‌یاب

۲. احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی

۲-۱. تعهد گروه‌های مسلح به احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۲-۲. تعهد طرف‌های مخاصمه مسلحانه غیر بین‌المللی به احترام به حقوق بین‌الملل
بشردوستانه

الف) اعلامیه‌های یکجانبه گروه‌های مسلح

ب) موافقتنامه‌های خاص میان طرف‌های مخاصمه

گفتار دوم: تعهد دولت‌های غیر متخاصم به «تضمین احترام» به حقوق بین‌الملل
بشردوستانه

۱. توسل به نهادهای حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۱-۱. گردهمایی دولت‌های طرف معاهدات حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۱-۲. رجوع به کمیسیون حقیقت‌یاب

۲. توسل به ابزارهای فشار و ترغیب

۲-۱. اقدامات متخذه در سطح ملی

الف) توسل به اقدامات متقابل قانونی

ب) ترغیب گروه‌های مسلح به احترام به حقوق بین‌الملل بشردوستانه

۲-۲. اقدامات متخذه در چارچوب سازمان ملل متحد

الف) توسل به هیأت‌های حقیقت‌یاب

ب) توسل به نیروی مسلح

فصل دوم: محاکمه و مجازات موارد نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشردوستانه

گفتار اول: تعقیب و محاکمه به وسیله دادگاه‌های کیفری ملی

۱. تعقیب و محاکمه به وسیله دادگاه‌های دولت محل وقوع نقض

۱-۱. مبنای تعقیب و محاکمه به وسیله دادگاه‌های ملی

الف) محاکمه و مجازات بر اساس حقوق عهدنامه‌ای

ب) محاکمه و مجازات بر اساس حقوق بین‌الملل عرفی

۱-۲. تعهد به عفو نکردن

الف) به چالش کشیده شدن عفو بی‌قید و شرط به وسیله نهادهای بین‌المللی

محکومیت به وسیله ارکان نظارتی معاهدات حقوق بشر

محکومیت به وسیله سازمان ملل متحد

ب) رویه اخیر دولت‌ها در زمینه عفو

۲. تعقیب و محاکمه به وسیله دادگاه‌های دولت محل حضور متهم

۲-۱. صلاحیت جهانی

الف) مبنای صلاحیت جهانی

ب) شرایط اعمال صلاحیت جهانی

ج) کاستی‌های صلاحیت جهانی در عمل

۲-۲. استرداد

الف) مبنای حقوقی استرداد

ب) شرایط استرداد

گفتار دوم: محاکمه و مجازات به وسیله دادگاه‌های کیفری بین‌المللی

۱. تسلیم متهم به دادگاه‌های کیفری بین‌المللی

۱-۱. تسلیم متهم به دادگاه‌های کیفری بین‌المللی اختصاصی

۱-۲. تسلیم متهم به دیوان کیفری بین‌المللی

۲. دستاورد دادگاه‌های کیفری بین‌المللی برای توسعه حقوق بین‌الملل کیفری

۲-۱. جرم‌انگاری نقض قواعد و عرف‌های جنگ در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

۲-۲. جرم‌انگاری نقض قواعد و عرف‌های جنگ در مخاصمات مسلحانه غیر

بین‌المللی

۳. نقش دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در مبارزه با بی‌کیفرمانی

۳-۱. عدم شناسایی عفو بی‌قیدوشرط

۳-۲. همکاری دولت‌ها، ضامن کارایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی

نتیجه‌گیری

فهرست منابع

فهرست اعلام

International Humanitarian Law Facing Challenges of Contemporary Armed Conflicts

Second Edition

by

Djamchid Momtaz
Professor of International Law
in University of Tehran

Farideh Shaygan
Assistant Professor of International Law
in University of Tehran
Kish International Campus

ICRC

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Tehran - 2018